

Zuivelgeschiedenis behelst meer dan productie van boter en kaas

Het ultieme zuivelboek?

De geschiedenis van de Nederlandse zuivelindustrie is te boek gesteld. Althans, dat is de suggestie van uitgever en auteurs. Waar de propaganda voor de zuivel veel aandacht krijgt, komen de producenten er bekaaid af.

tekst **Reimer Strikwerda**

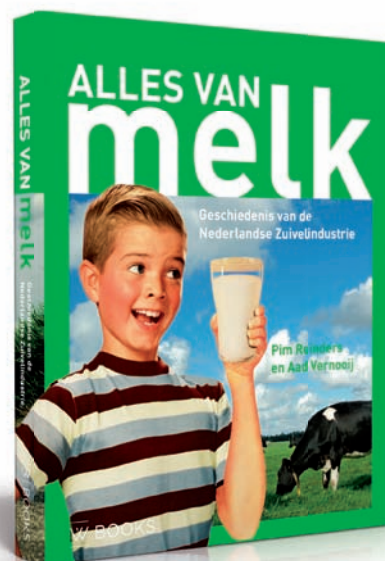
De uitgever van 'Alles over melk' benadrukt bij herhaling dat het gaat om het 'eerste boek over de geschiedenis van de Nederlandse zuivelindustrie'. Een beetje verwarrend, maar de auteurs worden niet moe te verhelderen dat het wemelt van de gedenkboeken van afzonderlijke bedrijven. In de eerste plaats achten ze die vaak oppervlakkig en hier en daar mooi-praterig, in de tweede plaats eindigen de beschrijvingen vaak bij de Tweede Wereldoorlog.

Nu is de totale Nederlandse zuivelhistorie bij de kop gepakt. Die historie bevat 140 jaren en is verdeeld in zeven tijdsblokken. Met name het eerste is veelbelovend. De aanloop naar de hervorming van het Nederlandse landbouwbestel na de grote crisis van de jaren tachtig in de negentiende eeuw wordt met verve beschreven. He-

laas is het tempo, maar ook de kwaliteit in een deel van de rest niet helemaal gehandhaafd.

De auteurs van het boek zijn de historici Pim Reinders (hij schreef eerder over voedselgeschiedenis) en Aad Vernooij, vooral bekend als woordvoerder bij de Nederlandse zuivelorganisaties en als schrijver van het verdienstelijke werk over de kaascultuur.

In het boek komt een veelheid aan zuiveltechnische zaken aan de orde. Op vele manieren wordt aangetoond dat deze niet los kunnen worden gezien van de ontwikkeling van bijvoorbeeld het aantal fabrieken, dat in 1957 nog ver boven de vierhonderd lag. De revolutie op dit gebied is weergegeven in de bekende 'stamboom', die Veeteelt vorig jaar november ook al eens publiceerde. Daarbij gaat het wel

over de coöperatieve organisaties – sinds 2008 in hoofdzaak verenigd in Friesland-Campina – en in 'Alles over melk' komen ook particuliere ondernemingen aan de orde.

Joris Driepinter en Frau Antje

'De collectieve melk- en kaaspromotie krijgt veel aandacht', aldus Vernooij onlangs in een interview. Daarmee zei hij niets te veel. In het kloeke – en mooi uitgevoerde – boek is ongeveer een vierde deel besteed aan illustraties van vaak collectieve reclamecampagnes in binnen- en buitenland. Mooie en inderdaad bij een groot deel van de bevolking herkenbare aanprijzingen van melk, boter en kaas: bekende melkbrigadiers en Joris Driepinter krijgen vrij baan. In dat opzicht mag natuurlijk niet voorbij worden gegaan aan het charmante optreden van het kaasmeisje Frau Antje, waarmee in de loop van de jaren de Duitse markt werd oververd.

De Nederlandse landbouwpolitiek was ook van grote invloed op de ontwikkeling van de zuivel. Vooral Sicco Mansholt krijgt aandacht en na hem Gerrit Braks, die verantwoordelijk was voor de superheffing in 1984. Daarmee kwam er een bepalende knik in de groei van de melk- en zuivelproductie: boeren en zuivelfabrieken kregen te maken met een nieuw fenomeen.

Men kan zich afvragen of de auteurs niet meer aandacht hadden kunnen (of moesten) besteden aan de achtergrond van de

In 1960 begon het Nederlands Zuivelbureau met reclame op de Duitse televisie. De actrice Kitty Janssen richtte zich als 'Frau Antje' tot de Duitse consument

zuivel: de melkveehouders en hun koeien. Ze komen in enkele statistieken aan bod, maar ook niet veel meer. En zouden in dat verband ook de door de veel bejubelde zuivelondernemingen uitbetaalde melkprijzen geen beschouwing hebben verdiend?

'Fok boterkoeien'

In een beschouwing over het stamboekvee (één pagina lang) dichten de auteurs de beroemde oproep 'Fok boterkoeien' verrassend toe aan 'NRS-voorman' Iman van den Bosch. In feite was het de Friese directeur van diverse zuivelfabrieken Jan Reinders Kuperus die in 1898 de vetgedrukte term bezigde in zijn boek 'Geschiedenis van het Friesche Rundveeslag'.

En wat diezelfde Iman van den Bosch – die in 1906 de drie Nederlandse koeienrassen min of meer gestalte gaf – betreft, tijdens zijn studie kwam hij tot de conclusie dat de volwassen zwartbonte koeien gemiddeld een kruishoogte van 1,38 meter hadden – ongetwijfeld vergelijkbaar met de koeien die enkele decennia eerder de basis vormden van het holsteinras in Amerika.

En wat zeggen Pim Reinders en (boerenzoon) Aad Vernooij in hun boek 'Alles van melk'? 'De melkveehouder uit 1870 zou in het Nederland van 2010 zijn ogen uitkijken in een weiland van melkkoeien.' Hij zou, zo beweren ze, 'opkijken van de koeien zelf, die waren reuzen geworden, anderhalf keer zo groot en zwaar als de koeitjes uit zijn tijd.'

Koeien van duidelijk meer dan twee meter groot dus – met zulke aanduidingen in de marge verhogen de schrijvers de geloofwaardigheid van hun overigens goed – en vaak herkenbaar – gedocumenteerde boek niet echt. |

Alles van melk, 288 pagina's, 23 x 28 cm. Ongeveer 200 illustraties, (vaak in kleur). Auteurs: Pim Reinders en Aad Vernooij. Uitgever: Wbooks. ISBN: 9789066300897. Prijs: € 29,95

Herman Pleij, emeritus hoogleraar en historicus:

'Die koeien, tijdens de koninklijke rondvaart in Amsterdam op het water, leken me een verwijzing naar Bertha 38.' (dV)

Nico van der Werf, melkveehouder te Raerd:

'De agrarische sector in Nederland is momenteel een positieve uitzondering in de algemene crisis. De vraag naar voedingsmiddelen zit nog steeds in de lift. Het kleine polderland heeft zich wereldwijd opgewerkt tot in omvang tweede exporteur van agrarische goederen.' (NO)

Adrie van Gent, voormalig inspecteur:

'De toelichting op de keuring is een van de belangrijkste onderdelen van het keuren. Als je eerlijk bent, krijg je altijd begrip.' (VV)

Trienke Elshof, melkveehouder te Oldetrijne:

'Experts hebben het over het verlengen van de levensduur van de koe. Daar wordt meer op gestuurd. En ook wordt er meer gelet op de totale koe dan alleen op de hoeveelheid melk die ze geeft. De koe moet robuuster worden. Een koe met zere poten, dat werkt niet.' (Ev)

Peter Koolmees, diergeneeskundig historicus:

'De dierenarts oefent weliswaar nog steeds een vrij beroep uit, maar is door de uitbreiding van het wettelijk kader en de vele voorschriften

van de overheid en de kwaliteitseisen vanuit het bedrijfsleven aan handen en voeten gebonden.' (Tm)

Jan Staman, directeur Rathenau Instituut en diergeneeskundige:

'De koe moet op een voetstuk. Als dat niet meer zo is, dan zijn de rapen gaar.' (Bo)

Johan Reesen, directeur veehouderij Zoetis:

'De komende tien jaar stijgt de productiviteit van het melkvee, maar de vruchtbaarheid loopt terug. Als die blijft afkalven, komen we economisch in zwaar weer.' (Bo)

Jan Dirk van Mourik, manager Lely International:

'Ik ken geen ander land waar nog zo'n ambitie is om te groeien in melkproductie als in Nederland.' (Bo)

Peter Boersen, melkveehouder te Barneveld:

'Inkruisen is voor gefrustreerde boeren.' (Mm)

Jeroen van Maanen, melkveehouder te Zeewolde:

'In de financiële sector geldt: rendementen in het verleden geven geen garantie voor de toekomst. In de fokkerij geldt: juist de lessen uit het verleden zijn een garantie voor de toekomst.' (Bo)

Jan Nieuwenhuizen, melkveehouder te Zevenhoven:

'Toen genomic selection kwam, gaven we dat als een van de eersten ons volle vertrouwen. Onze ervaring is dat genomic

selection voor nagenoeg honderd procent werkt.' (Cm)

Jan Haandrikman, stoppend melkveehouder te Beilen:

'Als je maar ruimte hebt in de koeien, dan hoef je niet te kruisen. Koeien moeten er langzaam ingroeien, ik accepteer een matige vaarzenlijst.' (Mm)

Adrie van Gent:

'Ik ken het nog uit de tijd van de holsteinisering. Je moet blijven communiceren. En ik hou van duidelijkheid. Als het erom spant, ben ik juist op mijn best.' (VV)

Jan Staman:

'Aan het eind van de lactatie zijn de koeien tot op het bot vermagerd. Dat valt niet te ontkennen. Vervolgens kun je het erover hebben of dat erg is of niet. Je verhaal moet overtuigend zijn. Als het niet erg is, moet je dat kunnen aantonen met een goed wetenschappelijk verhaal. Zolang die dieren daar zo lopen, ben je kwetsbaar, tenzij je het tegendeel kunt aantonen. Dat moet je dus doen als boeren.' (Bo)

Adolf Langhout, handelaar in genetisch materiaal:

'Discussies over "gewone boerenkoeien" vind ik diepriet. Ik spreek graag over beste koeien. Of nog liever over elitekoeien. Streven naar de eerste plek, zoals de Olympische kampioenen Epke Zonderland en Sven Kramer, dat mis ik in de Nederlandse fokkerij. Accountants wijzen telkens op fokkerijkosten en spreken nooit over fokkerijomzet.' (Hp)

Bronnen: de Volkskrant (dV), Nieuwe Oogst (NO), VeeteeltVlees (VV), Elsevier (Ev), Tussen mens, dier en samenleving (Tm), Boerderij (Bo), Melkveemagazine (Mm), CRV magazine (Cm), HIPlus! (Hp)